

Samenvatting Analysefase

Bouwstenen voor de warmtevisie

Inleiding

Voor het einde van dit jaar moet de gemeenteraad onze eerste Transitievisie Warmte (hierna Warmtevisie) hebben vastgesteld. Dat is de visie van de gemeente én haar lokale partners op de manier waarop wij denken de gebouwde omgeving gasvrij te kunnen maken. Dat traject gaat vele jaren duren. Decennia zelfs. Naast een technisch-economische opgave is het vooral ook een sociaal vraagstuk. Hoe krijgen we bewoners en bedrijven mee? Het is immers vooral hun investering, in hun gebouwen, die onze beleidsdoelen realiseren.

Met de eerste versie willen we vooral richting geven. En duidelijkheid scheppen. Het moet voldoende houvast bieden om in 2022 uitvoeringplannen te kunnen maken en de komende jaren de uitvoering mee in de steigers te zetten. Tegelijkertijd constateren wij dat deze visie niet in beton gegoten kan zijn. Samenwerkingen moeten immers groeien. Rollen moeten passen. Technieken ontwikkelen zich nog. Al doende zullen we ervaring gaan opdoen met wat wel de grootste verbouwing van na de tweede wereldoorlog wordt genoemd.

Onze Warmtevisie wordt in twee fases gemaakt:

1. De analysefase, waarin we zoeken naar betaalbare alternatieven voor aardgas en zoeken naar samenloop en planning.
2. De visievorming, waarin we toewerken naar een gedeelde opvatting over de aanpak.

Deze notitie heeft betrekking op de analysefase. Het zijn de bouwstenen voor de visie. Wij gebruiken de notitie als verantwoording van ons onderzoek en om te toetsen of onze analyse begrijpelijk en volledig is.

Aanleiding

In de Klimaatwet is vastgelegd dat Nederland in 2030 49% minder broeikasgassen moet uitstoten en in 2050 zelfs 95% minder in vergelijking tot 1990. De Klimaatwet zegt niets over inhoudelijke maatregelen; daar heeft het Klimaatakkoord zich over gebogen. In dat akkoord hebben meer dan 100 maatschappelijke partijen, waaronder de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), afspraken gemaakt over hoe de doelen bereikt moeten worden. Eén van de maatregelen is het stoppen met het gebruik van aardgas in de gebouwde omgeving. Afgesproken is dat gemeenten de regisseurs van deze warmtetransitie zullen zijn. Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden moeten zij een Warmtevisie opstellen: een visie op de aanpak.

Naast deze wettelijke taak heeft de gemeente Aa en Hunze natuurlijk zélf ook haar ambities. Ook wij willen verdergaande klimaatverandering tegengaan en in 2040 energieneutraal zijn. Ook wij zien dat verduurzaming werk betekent voor onze ondernemers. Veel van onze bewoners waren bij de totstandkoming van de Woonvisie duidelijk: zij willen graag verduurzamen. Tegelijkertijd zien we dat er onder delen van de bevolking weerstand bestaat tegen te veel snelheid. We hebben dan ook een visie nodig die passend is. Eén die inspireert, urgent is én realistisch.

Opgave van de analysefase

Per buurt brengen we de alternatieven voor aardgas in beeld. Ook gaan we op zoek naar een planning. Zijn er buurten waar het logisch is om voor 2030 aan de slag te gaan?

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de gemeente in haar visie zoveel mogelijk kiest op basis van de laagste kosten voor de maatschappij en bewoners. De plannen moeten immers niet alleen haalbaar, maar ook betaalbaar zijn. Daarnaast is afgesproken dat de gemeenten er zich voor inspannen om het aardgasverbruik in 2030 met minimaal 20% te hebben teruggedrongen.

Totstandkoming

Een interne en externe werkgroep (met energie-initiatieven, woningcorporaties, huurderverenigingen, netbeheerder, overheden en maatschappelijke organisaties) heeft de analysefase begeleid en de bevindingen van drie analyses beoordeeld:

1. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft van alle buurten in Nederland, en de meest voorkomende alternatieven, een uitgebreide technisch-economische analyse gemaakt: de zogeheten startanalyse.

2. Wij hebben Buro Loo ingehuurd om de startanalyse te verrijken aan de hand van een lokale analyse. Kloppen de uitkomsten van de startanalyse met de lokale situatie? Zijn er nog andere alternatieven? Ook heeft Buro Loo gekeken naar samenloop. Zien we een planning en/ of koppelkansen ontstaan?
3. Begin juni heeft TNO een rekenmodel met eindgebruikerskosten gepubliceerd. Met dit instrument worden de effecten van alternatieven op de lasten van eigenaar-bewoners en huurders beoordeeld (betaalbaarheid).

Naast de vooral technisch-economische analyses, zijn ook andere bouwstenen verzameld.

Participatie

Omdat we zoveel mogelijk informatie willen verzamelen en er uiteindelijk een gedeelde opvatting over de aanpak moet ontstaan zijn ook gesprekken met politiek en maatschappij gevoerd en ingepland.

Week	Data	Doelgroep	Doelstelling
25	18 juni 2020	Raad	Informeren (proces)
48	24 november 2020	Energie-initiatieven	Informeren, consulteren (proces)
50	9 december 2020	Raad	Informeren (alternatieven)
51	15, 18 december 2020	Bewoners	Informeren (alternatieven)
10	9 maart 2021	Testpanel bewoners	Informeren, consulteren (proces)
10	9, 10 maart 2021	Dorpsbelangen	Informeren, consulteren (proces)
34	24 augustus	Testpanel bewoners	Informeren, consulteren (analyse, visie, aanpak)
37	16 september 2021	Raad	Informeren (analyse)
38	21 september 2021	Energie-initiatieven	Informeren, consulteren (analyse, visie, aanpak)
39	28, 29 september 2021	Dorpsbelangen	Informeren, consulteren (analyse, visie, aanpak)
44-45		Bewoners	Informeren, consulteren (analyse, visie, aanpak)
47	25 november 2021	Raad	Opiniërend (visie, aanpak)
49	9 december 2021	Raad	Besluitvormend (visie, aanpak)

Daarnaast zijn verkennende gesprekken gevoerd met ondernemers, een testpanel van bewoners en Royal Avebe. Er worden nog extra gesprekken met (recreatie)ondernemers en brancheverenigingen ingepland.

Technisch-economische analyses

Er zijn drie grondige en objectieve analyses uitgevoerd, die de belangrijkste bouwstenen voor onze visie en aanpak gaan vormen.

1. Startanalyse

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft Aa en Hunze in 54 buurten onderverdeeld. In bijlage 1 is een overzicht van deze buurten opgenomen. Alle dorpskernen zijn er voor de duidelijkheid bij gezet. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft voor al die buurten de alternatieven voor aardgas geprioriteerd op basis van de laagste nationale kosten. Deze technisch-economische analyse heet de startanalyse.

Het PBL onderscheidt 5 alternatieven (strategieën) en daarbinnen allerlei variaties. In totaal zijn er 24 doorerekend: van een individuele elektrische luchtwarmtepomp, een warmtenet met geothermie of thermische energie uit oppervlaktewater tot aan het huidige gasnet met groengas en met waterstofgas. Een volledig overzicht van de strategieën en varianten is opgenomen in bijlage 2. Daarbij wordt door het PBL opgemerkt dat groengas maar beperkt beschikbaar zal zijn en waterstof op z'n vroegst pas na 2030.

Op basis van buurtkenmerken, zoals woningtypes, bouwjaren, energielabels, het voorkomen van utiliteit, én de beschikbaarheid van energiebronnen in de buurt, is per strategie telkens de meest waarschijnlijke variant geselecteerd. Van deze varianten zijn de zogeheten nationale kosten berekend. Dat zijn alle kosten die gemaakt moeten worden, ongeacht wie die betaalt. Ook wordt er gekeken naar de dichtheid van gebouwen en de waarschijnlijkheid dat er voor de variant gekozen wordt. In bijlage 2 is per buurt en per voorkeursvariant gekwantificeerd wat de nationale kosten (€/ CO₂-reductie) zijn en het te verwachten aansluitpercentage (%) is.

Hoewel de startanalyse een modelmatige doorrekening van alle mogelijkheden is, biedt het veel inzicht, omdat de uitkomsten in Aa en Hunze zo eenduidig zijn. We zien namelijk dat:

- De strategie van hernieuwbare gassen - mochten deze beschikbaar zijn - in alle buurten de laagste nationale kosten kent. Wat verklaarbaar is, omdat groengas en waterstof gebruik blijven maken van het huidige gasnet.
- De strategie van elektrische luchtwarmtepompen kent daarna de laagste nationale kosten.
- De strategie van warmtenetten op hoge temperatuurbronnen (geothermie, restwarmte) kent de hoogste nationale kosten.
- De strategie van warmtenetten op lage temperatuurbronnen (warmte-koude-opslag, thermische energie uit oppervlaktewater) komt qua kosten soms in de buurt van de elektrische strategie, maar door lage aansluitpercentages worden ze niet rendabel.

2. Lokale analyse

Wij hebben Buro Loo ingehuurd om de startanalyse te verrijken aan de hand van een lokale analyse. Hiervoor is alle beschikbare data en informatie van o.a. Enexis, gemeente Aa en Hunze (Team Ruimtelijk Beleid, Team Ruimtelijk Beheer, Team Samenleving), woningcorporaties en (regionale) onderzoeken over mogelijke energiebronnen beoordeeld. Het doel van deze lokale analyse is om te bepalen of de uitkomsten van de startanalyse kloppen met de lokale situatie (haalbaar zijn) en om te speuren naar andere alternatieven. Wat we in de uitgebreide lokale analyse (bijlage 3) zien, is dat:

- Er een redelijk groot groengas potentieel in onze gemeente is, die 15-20% van het huidige verbruik van aardgas zou kunnen vervangen. Daarvoor is het wel nodig dat dit gas ook daadwerkelijk geproduceerd gaat worden. De grootste bron van dit gas zou rundermest kunnen zijn. Met 1 grote mestvergister of met 5 à 6 kleinere boerderijvergisters zou deze mest opgewaardeerd kunnen worden tot gas. Veel vrijkomende biograndstoffen worden momenteel al nuttig toegepast; de aanvullende bijdrage vanuit rioolslib, natuurlandschapsbeheer en bermgras is naar verwachting beperkt.
- Van alle buurten waar een warmtenet een potentieel alternatief is, wordt alleen die in Gasselternijveen en Gasselternijveenschemond als kansrijk (voor vervolgonderzoek) bestempeld. De Oostermoerse Vaart/ Hunze zou Gasselternijveen e.o. van warmte en koeling kunnen voorzien. Ook het warmteoverschot van Royal Avebe zou een bijdrage kunnen leveren aan de warmtetransitie van het dorp, waar Gasselternijveenschemond bij aan zou kunnen haken.

- Verder ziet ook de lokale analyse geen ander alternatief voor de buurten in Aa en Hunze, anders dan het koken en stoken op elektriciteit. Vooral als individuele techniek (*all electric*); op het niveau van een huis. Op blok- of gebouwniveau, op vakantieparken en bedrijventerreinen zijn ook kansen voor kleine collectieve, elektrische oplossingen; o.a. met warmte- en koudeopslag (WKO). Deze WKO is in grote delen van onze gemeente trouwens niet toegestaan. Dit vanwege de grondwaterbeschermingsgebieden in de Drentsche Aa, Breevenen en Gasselte.
- Om het aardgasgebruik in 2030 met minimaal 20% te kunnen terugdringen, ziet Buro Loo twee hoofdsporen: het isoleren van huizen met een groot besparingspotentieel en het vervangen van HR-ketels door (hybride) warmtepompen in goed geïsoleerde huizen. Afgaande op energielabels is de omvang van beide groepen vergelijkbare huizen (contingenten) circa 30% van de woningvoorraad. Buro Loo heeft op basis van clusters van bouwjaren de groepen ook geografisch in kaart gebracht.
- De meeste clusters van moderne huizen liggen alleen wel in dorpen waar netverzwaringen nodig zijn om het elektrificeren van gebouwen te kunnen accommoderen. Scenario's waarin deze dorpen al in 2030 volledig op (hybride) warmtepompen draaien laten zien dat er vele kilometer bekabeling nodig is en meerdere nieuwe stations moeten worden bijgeplaatst. Een geografische aanpak is dus eerder een bedreiging dan een kans.

Buro Loo heeft ook gekeken naar samenloop. Welke (investerings)plannen hebben de diverse stakeholders, welke initiatieven bestaan er in de samenleving en zien we koppelkansen ontstaan?

- Wederom wordt Royal Avebe en de dorpen daar omheen genoemd. Royal Avebe heeft namelijk een enorme opgave om de CO₂-uitstoot van haar aardgasverbruik (50 miljoen m³ – dat is 2,5 keer zoveel als al het huishoudelijke gasverbruik in Aa en Hunze) te reduceren. Mogelijk kan de omgeving meeliften op deze bedrijfsontwikkeling. De leidingen van de nabijgelegen NAM-locatie zouden daarbij een rol kunnen spelen. Het hoge aandeel corporatiebezit en het gemiddeld lage inkomen zijn aandachtspunten bij zo'n eventuele ontwikkeling.
- De vijf overige NAM-locaties (Eleveld, Zuidlaarderveen, Westerveld, Annerveen, Eexterveen) en hun leidingtracés zouden ook een functie kunnen vervullen bij het opwekken en het distribueren van duurzame gassen. Lokaal zien we daar (nog) geen aanleiding toe; wellicht zien we op regionaal niveau wel kansen.
- Daarnaast zien we een aantal kleinere - vaak programmatische en projectmatige - koppelkansen; van belang in de uitvoeringsfase, maar minder van invloed op systeemniveau. Het is logisch om particuliere woningbezitters uit te nodigen om aan te sluiten bij de renovaties van woningcorporaties. Denk daarbij aan transformaties in de Wijk van de Toekomst in Gieten (De Volmacht) en onderhoud in Annen (Woonborg). Het is slim om een vakantiepark dat gerevitaliseerd wordt, voor te bereiden op elektrische verwarming. Het is aan te bevelen om het verduurzamen van bedrijven op de Bloemakkers als collectief traject te gaan zien. Maar de gemeente en Enexis hebben geen grote ingrepen in dorpen of leidingen op de planning staan, die aanleiding geven om een buurt versneld (voor 2030) 'van het gas' te willen halen.
- Ook zijn sociale karakteristieken in kaart gebracht, die van waarde kunnen zijn voor de uitvoeringsstrategie. De zeven energie-initiatieven in onze gemeente (Anloo, Anderen, Spijkerboor/ Annerveen, Grolloo, Broekstreek, Gasselte-Kostvliet en Rolde) worden expliciet genoemd als kans om mee samen te werken en om mee 'vaart te maken'. Daarnaast zien we buurten waar relatief meer energiearmoede zal voorkomen, zoals Gieten, Gieterveen, Gasselternijveen en Gasselternijveenschemd.

3. Eindgebruikerskosten

Met het rekenmodel met eindgebruikerskosten van TNO worden de nationale kosten verdeeld over de diverse stakeholders, zoals overheid, netbeheerder, verhuurders en bewoners (eigen-bewoners en huurders). Hiermee kan dus ook het effect van alternatieven op de lasten van eigenaar-bewoners en huurders worden beoordeeld (betaalbaarheid). Wij hebben gekeken naar de eindgebruikerskosten van drie alternatieven:

- De individuele elektrische luchtwarmtepomp (inclusief alle benodigde woningaanpassingen tot schillabel B).
- Groengas met hybride warmtepomp (inclusief woningaanpassingen tot schillabel D).
- Groengas met HR-ketel (inclusief woningaanpassingen tot schillabel D).

Hoewel groengas maar beperkt beschikbaar zal zijn, zijn het deze drie alternatieven die in principe beschikbaar kunnen komen voor al onze inwoners. Deze willen we dus ook vergelijken. De haal- en betaalbaarheid van de paar optionele warmtenetten moet eerst nader onderzocht worden. TNO heeft de eindgebruikerskosten van waterstofgas niet berekend. Doordat de beschikbaarheid in de toekomst twijfelachtig is, zijn ook de kosten onvoorspelbaar.

De eindgebruikerskosten (jaarlijkse lasten minus jaarlijkse baten) komen het dichtst in de buurt van hoe bewoners naar betaalbaarheid kijken. *Wat ga ik er concreet van in mijn portemonnee van merken?* Het TNO-model rekent niet aan de businesscase van de investering; er wordt dus geen rekening gehouden met verdiensten na aflossing of met terugverdiendtijden. Het model kijkt naar Binnen de modelberekeningen wordt hoofdzakelijk op zoek gegaan naar woonlastenneutrale situaties (zie bijlage 4). In grote lijnen zien we dat:

- Wonen met een goedkope HR-ketel meer en meer een desinvestering wordt. Hoe meer de investeringskosten dalen én gasprijzen stijgen (het beoogde rijksbeleid), hoe aantrekkelijker het wordt om juist te investeren in het duurste alternatief: die van het koken en stoken op elektriciteit.
- Hoe minder de kosten dalen én gasprijzen stijgen, hoe vaker de strategie van wonen met groen gas voordeliger uitpakt; vooral voor grotere of oudere huizen met een slechter energielabel. Hoewel wonen met groengas voor deze huishoudens aantrekkelijk lijkt, is de trend – en die is door te trekken naar 2040 en 2050 – evenwel overduidelijk: wonen met gas wordt simpelweg steeds duurder gemaakt. Dat maakt het gebruik van ons beperkte potentieel aan groengas vooral van waarde voor bedrijven die ervoor afhankelijk zijn, en/ of voor huizen, waarbij elektrificeren technisch onmogelijk of economisch niet verantwoord is.
- Als het huidige rijksbeleid daadwerkelijk doorzet, dan is het mogelijk om na 2030 overall woonlastenneutraal te investeren in elektrisch koken en stoken. Het is wrang om te moeten concluderen dat een decennium van stijgende gasprijzen en dus ook van forse lastenverzwaring aan dat rekenkundige moment voorafgaat.

Wat het rekenmodel niet laat zien is dat het voor de meeste huishoudens veel verstandiger is om lastenverzwaring te voorkomen. Om niet te wachten op het rekenkundige moment dat wonen op aardgas te duur is, maar om veel eerder te beginnen met isoleren. Ook als dat betekent dat er op een later moment geïnvesteerd moet worden in de resterende woningaanpassingen die zich niet meteen terugverdienen.

Conclusies

Als we de analyses naar alternatieven, kosten en samenloop combineren, dan kunnen we de volgende conclusies meenemen naar de visie- en strategievorming:

- Het vervangen van aardgas door hernieuwbare gassen kent op systeemniveau - alles opgeteld - de laagste kosten. Dat is logisch, want met gassen kunnen we gebruik blijven maken van het bestaande gasnet. De gassen zijn alleen nog niet of zeer beperkt beschikbaar en sowieso geen oplossing voor het komende decennium. Tegelijkertijd zien we dat het rijksbeleid erop gericht is om het koken en stoken op elektriciteit tussen nu en 2030 financieel aantrekkelijker te maken.
- Hoewel de betaalbaarheid van de warmtetransitie – nu, maar ook voor 2030 – nog niet geborgd is, en hoewel de totale investeringskosten voor het elektrificeren van huizen hoog zijn, is dat voor de meeste eindgebruikers in Aa en Hunze het enige haalbare en (op termijn) betaalbare alternatief. Het is financieel verstandig om nu al te beginnen met isoleren, lastenverzwaring voor te zijn en niet het (rekenkundige) moment af te wachten waarop aardgas te duur is en alles ineens en (met de dan geldende gasprijzen) “woonlastenneutraal” kan.
- De beperkte beschikbaarheid van hernieuwbare gassen, zoals groengas en naar verwachting ook waterstof, zijn vooral van waarde voor bedrijven die ervoor afhankelijk zijn, en/ of voor huizen, waarbij elektrificeren technisch onmogelijk of economisch niet verantwoord is.
- In Aa en Hunze hebben we een beperkte groengaspotentie van 15-20% van het huidige aardgasverbruik. Omdat we niet het hele gasnetwerk in stand kunnen houden voor een kleine doelgroep, die over heel Aa en Hunze verspreid zal zijn, zullen we beleidsmatige keuzes moeten gaan maken. Groengas is pas een volwaardige vervanging van aardgas als er leveringszekerheid bestaat: van productie tot aan netbeheer. Voor welke clusters aan bedrijven en huizen kunnen we dat wáár garanderen? Dit is o.a. een vraagstuk van schaalniveau. Zit er voldoende marktpotentieel in de opwek- en afzetpotentie binnen onze gemeente?

Kunnen en willen lokale energie-initiatieven en onze agrariërs een rol spelen in deze markt, of is dit vooral een regionale aangelegenheid, waarin bedrijven als Royal Avebe en de locaties en leidingtracés van NAM-locaties een rol moeten vervullen?

- Rondom waterstofgas speelt momenteel een vergelijkbare discussie; deze vindt op nationaal en interregionaal niveau plaats. Ook deze energiedrager zal beperkt beschikbaar zijn, waarschijnlijk eerst voor bedrijven en op z'n vroegst pas na 2030.
- Andere warmte- en opslagbronnen, zoals in onze bodem of in ons water, zijn meer beschikbaar. Het benutten van deze energie loopt in Aa en Hunze echter tegen economische beperkingen aan. Er zijn warmtenetten voor nodig en die zijn - door de beperkte dichtheid van gebouwen in onze gemeente - veelal te duur om commercieel te exploiteren. In Gasselternijveen en Gasselternijveenschemond zijn warmtenetten mogelijk wel kansrijk. Nader onderzoek moet aantonen of dit alternatief lagere maatschappelijke en eindgebruikerskosten kent dan elektriciteit en of het alternatief ook op draagvlak rekenen kan. Hoewel het exploiteren van warmtebronnen op andere locaties (denk aan de RWZI Gieten) momenteel niet kansrijk wordt genoemd, zullen we deze bronnen niet uit het oog moeten verliezen.
- Al met al is het elektrisch koken en stoken verreweg het meest realistische alternatief in Aa en Hunze. Vooral op het niveau van een gebouw of huis; als individuele techniek (*all electric*). Dertig procent van de woningvoorraad is ook al gereed voor deze overstap; al kan het netwerk het op veel plekken niet aan als iedereen dat voor 2030 gaat doen.
- Op blok- of gebouwniveau, op vakantieparken en bedrijventerreinen zijn ook kansen voor kleine collectieve, elektrische oplossingen. De toepassing van warmte- en koudeopslag (WKO) die daar vaak bij gebruikt wordt, is in bepaalde delen van onze gemeente trouwens niet toegestaan. Dit vanwege grondwaterbescherming.
- Het voordeel van elektrificeren is dat de benodigde woningaanpassingen in stappen gedaan kunnen worden. Kosten kunnen daarmee, bijvoorbeeld tijdens verhuizingen, worden verdeeld over meerdere eigenaren. Investeringskosten kunnen worden afgestemd op gewenste woningverbeteringen. Het faseren, dan wel temporiseren laat ook ruimte voor nieuwe technieken die ongetwijfeld gaan komen; zonder dat desinvesteringen worden gedaan. We zien dat verhuizingen en verbouwingen sleutelmomenten worden in deze warmtetransitie, waarbij het vooral belangrijk zal zijn om het isolatieniveau en het afgiftesysteem (radiatoren, vloerverwarming) te kiezen die, past bij de meest logische techniek van dat moment.
- Hoewel ze geen invloed hebben op systeemkeuzes, zien we in Aa en Hunze voldoende koppelkansen om in uitvoeringsfase de warmtetransitie slimmer of sneller op te pakken dan enkel op de 'ieder voor zich' momenten die verhuizingen en verbouwingen zijn. Denk daarbij aan het samenwerken met energie-initiatieven en woningcorporaties en het rekening houden met sociale karakteristieken van buurten. De gemeente en Enexis hebben echter geen grote ingrepen in dorpen of leidingen op de planning staan, die aanleiding geven om een hele buurt versneld (voor 2030) 'van het gas' te willen halen.

Koppelkansen	
Huidige programma's/ projecten	In ontwikkeling/ potentieel
Lokale energie-initiatieven	Uitvoeringsplan Woonvisie
Onderhoud en renovatie woningcorporaties	Routekaart maatschappelijk vastgoed
Uitvoeringsagenda recreatieparken	Meerjarenplan Ruimtelijk Beheer
Vitale Dorpen/ Vitaal Platteland	Energieneutrale Bedrijventerreinen
Accommodatie beheer	
Projecten in de Regiodeal Zuid- en Oost-Drenthe	
Projecten gericht op minderdraagkrachtige huishoudens (RRE, RREW)	

Overige bouwstenen

Naast de technisch-economische analyses, zijn ook andere bouwstenen verzameld:

- Doelen en afspraken uit beleid.
- Rolopvatting uit ons beleid.
- Aandachtspunten, aangedragen vanuit politiek en maatschappij.
- Onderzoek m.b.t. wensen en draagvlak.
- Manieren om onze regierol op te pakken.

Wat zegt beleid over doelen en afspraken?

Welke doelstellingen geven het nationale beleid en ons eigen beleid ons mee die relevant zijn voor het vormgeven van de Warmtetransitie?

Beleid	Doelstelling	Sector	Richtjaar
Klimaatwet	49% minder broeikasgasuitstoot in vergelijking met 1990	Alle	2030
	95% minder broeikasgasuitstoot in vergelijking met 1990	Alle	2050
Klimaatakkoord	Aardgasverbruik met 20% reduceren	Gebouwde omgeving	2030
Duurzaamheidsvisie	50% minder CO ₂ -uitstoot in vergelijking met 2010	Alle, m.u.v. Verkeer & vervoer	2025
Global Goals	Betaalbare, betrouwbare en duurzame energie voor iedereen	Alle	2030
	Bestrijden van klimaatverandering en de effecten ervan		
Drentse Energiedaal	Onafhankelijk van fossiele energiebronnen; energieneutraal wonen	Gebouwde omgeving	2040
Regionale Energiestrategie	15% minder warmteverbruik in vergelijking met 2020	Gebouwde omgeving	2030
Woonvisie	We hebben stevige stappen gezet in het verduurzamen van onze woningen en woonomgevingen. We zijn op koers met het behalen van onze doelen als het gaat om de energietransitie, warmtetransitie, klimaatadaptatie en circulariteit. Hier hebben we vanuit ons woonbeleid een bijdrage aan geleverd	Alle	2030

Welke recente afspraken in beleidsdocumenten zijn relevant?

Beleid	Afspraken
Klimaatakkoord	We programmeren op basis van laagste nationale kosten en eindgebruikerskosten
Regionale Energiestrategie	We motiveren en activeren inwoners en bedrijven tot het nemen van 'geen-spijt-maatregelen'
	We stimuleren initiatieven, energiecoöperaties en bouwen een beweging van ambassadeurs
	Waar sprake is van inzet van bovenregionale bronnen vindt onderlinge afstemming plaats. De Transitievisie Warmte vormen de opmaat naar een regionale bronnenstrategie en regionale energiemix. Deze vormen in put voor de RES 2.0
Woonvisie	Verduurzaming moet financieel haalbaar en betaalbaar zijn. We willen inwoners met minder inkomen en/of verouderde woningen ondersteunen bij het verbeteren van hun woning. We zullen bij de Rijksoverheid pleiten voor stimuleringsregelingen zoals subsidies en/ of fiscale aftrekbaarheid
	We maken prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersverenigingen over de betaalbaarheid en beschikbaarheid van de sociale voorraad. We monitoren samen de beschikbaarheid, betaalbaarheid en duurzaamheid van de sociale woningvoorraad en gebruiken deze kennis als basis voor de prestatieafspraken
	De gemeente Aa en Hunze stelt jaarlijks een kleine vergoeding beschikbaar voor initiatieven die de kwaliteit van de leefomgeving (structureel), duurzaamheid en sociale cohesie in de buurt/ het dorp verbeteren
	We continueren de pilot Wijk van de Toekomst in Gieten en breiden deze aanpak uit naar andere dorpen. We verkennen na afronding van de pilot in Gieten samen met de woningcorporaties en huurders welke buurten hiervoor in aanmerking komen
	We ontwikkelen een bewustwordingsaanpak voor levensloopbestendig wonen en verduurzaming
	We volgen de aanpak zoals die opgesteld wordt in het kader van de Transitievisie Warmte

Wat zegt ons beleid over rolopvatting?

Met betrekking tot rolopvatting verwoordt de Woonvisie een mooi vertrekpunt: *“Draagt de ambitie, actie of afspraak bij aan de kwaliteit, betaalbaarheid en toegankelijkheid van het wonen voor onze inwoners?”* Kijken we naar onze Duurzaamheidsvisie, de Strategische Toekomstvisie en ons Collegeprogramma, dan kunnen we – per pijler – een aantal voorbeelden opsommen van de manier waarop we ons tot de maatschappij zouden moeten verhouden.

Pijler	Rol/ participatieladder
1	Bestuur
	Het goede voorbeeld geven door energiebesparing- en opwekking eigen gebouwen
	Besturen op co-creatie. Kiezen voor integrale aanpak duurzaamheid
	Loslaten. Eigen ontwikkeling voor dorpen, gebieden en gemeenschappen. Gemeente biedt vangnet
1	Participatie
	Faciliteren van energiecoöperaties en andere burgerinitiatieven. Innovatie als waarde
	Rol voor Aa en Hunze panel
	Goede voorbeelden breed uit communiceren
2	Zorg
	Regisseren krimp/ vergrijzing binnen thema duurzaamheidsbeleid. Zoals levensloopbestendig (ver)bouwen in de Wijk van de Toekomst
	Stimuleren noaberschap nieuwe stijl. Coöperatief en duurzaam
3	Economie
	Regisseren overgang van fossiele energie naar <i>biobased economy</i>
	Regisseren van economische ontwikkelen 'binnen bestaande ruimte'
	Stimuleren en faciliteren van ondernemerschap. Uitvoering loslaten aan de markt
3	Werk
	Regisseren van het betrekken van jongeren in de koppeling tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid
	Stimuleren van lokale markt- en productontwikkelingen door voorbeeldprojecten en pilots
	Stimuleren energieopwekking en-besparing bedrijven én lokale verdienmodellen i.s.m. Drentse Energie Organisatie
4	Wonen
	Regisseren energietransitie a.d.h.v. Transitievisie Warmte en uitvoeringsplannen
	Stimuleren energieopwekking en -besparing bewoners i.s.m. energieloket. Gunstige financieringen communiceren

Welke aandachtspunten nemen we mee naar de visievorming?

De gemeenteraad, energie-initiatieven, organisaties van dorpsbelangen en bewoners hebben de projectgroep de afgelopen maanden een aantal aandachtspunten meegegeven.

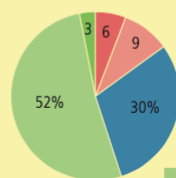
Vanuit	Aandachtspunten
Gemeenteraad	Geen dwang. Er moet draagvlak zijn. De warmtetransitie als gezamenlijke uitdaging zien Er bij de verantwoordelijke overheden op aandringen dat de energietransitie betaalbaar en woonlastenneutraal plaatsvindt Zorg voor een eerlijke verdeling van lusten en lasten. Energiearmoede voorkomen De warmtetransitie beginnen met isoleren Houd rekening met de dorpen, die met de komst van de windturbines veel voor de kiezen hebben gehad.
Energie-initiatieven	Zorg als overheid voor een goede voorbeeldfunctie. Scholen, maatschappelijk vastgoed. De gemeente heeft geen autoriteit als ze geen goed plan voor haar eigen gebouwen heeft Communiqueer richting bewoners niet over voorkeursscenario's of alsof alles al besloten is. Bied ruimte voor eigen invulling (plannen, routes) door energie-initiatieven en ondersteun hen ook daarbij Houd bij het oplossen van netcongestie rekening met de plannen en het tempo van energie-initiatieven Communiqueer ook als gemeente over de activiteiten waar energie-initiatieven mee bezig zijn. Hun organisatieontwikkeling en inzichten zullen ook van waarde zijn voor andere groepen bewoners Biedt communicatiekanalen aan aan energie-initiatieven, zoals pagina's in De Schakel. Het delen van ervaringen is/ wordt namelijk essentieel
Organisaties van dorpsbelangen	Breng een fasering aan in de gemeentelijke plannen m.b.t. de warmtetransitie. Start met de logische zaken (isolatie); eindig met de onzekere zaken (alternatieven voor aardgas) Alternatieven moeten financieel én betaalbaar zijn Communiqueer intensiever over de informatie en ondersteuning die beschikbaar is voor bewoners en dorpen. Denk daarbij aan het Drents energieloket, Ik ben Drents ondernemer, het Programma Lokale energie Drenthe (PLED) van de NMF Drenthe, en de diverse regelingen vanuit de provincie Deel de knowhow en ideeën tussen bewoners, initiatieven en dorpen. Hoe krijg je mensen enthousiast? Wat kun je leren van de glasvezelprojecten? Hoe positioneren we koplopers beter? Het inzetten van voorbeeldwoningen?
Betrokken bewoners (testpanel)	"Van het gas!" is een dreigement, terwijl het beter een visie zou kunnen zijn om steeds meer onafhankelijk te worden van steeds duurder wordend aardgas. Isoleren zou topprioriteit moeten zijn. Maak een sterke ondersteuningsstructuur om het kwalitatief isoleren veel beter en intensiever te gaan aanjagen. Er zijn genoeg voorbeelden Laat overduidelijk ruimte bestaan voor lokale initiatieven. Niets 'in beton' zetten Let op voor stank en vervoersbewegingen bij bio- en groengasprojecten. Terughoudend zijn met bijstook van hout. Dat elektriciteit goedkoper zou worden moeten we nog zien. Salderen wordt afgebouwd. In de winter gaan we topprijzen betalen. Nog een reden om meer onafhankelijk te willen worden. O.a. met opslag Er zouden meer subsidies moeten zijn voor plattelandsgemeenten. De kosten voor verduurzaming zijn onevenredig hoog
Huurdersverenigingen	De manier waarop nieuwe apparatuur gebruikt moet worden is niet altijd duidelijk. Vanwege het ontbreken van goede instructies, maar ook omdat er kennis en kunde ontbreekt bij de technische dienst

Onderzoek m.b.t. drijfveren, wensen en draagvlak

Naast de gesprekken die zijn gevoerd, is ook onderzoek gedaan naar wat bewoners willen. Landelijk, maar ook in Drenthe (t.b.v. de Regionale Energiestrategie) en in Aa en Hunze (t.b.v. de Woonvisie). Van de geënquêteerden in Aa en Hunze zegt 41% plannen te hebben voor het verduurzamen van hun huis. Zesenzeventig procent van de Drenten geloven dat klimaatverandering bestaat. De waarde van de transitie en energiebesparing wordt dus breed gedeeld; al is de behoefte groot aan eigen regie en betaalbaarheid. In de Woonvisie wordt niet alleen het huis, maar expliciet ook de duurzame woonomgeving als wens genoemd.

Energietransitie: wat vinden de Drenten?

Aan inwoners van Drenthe is gevraagd welke rol zij zien voor zichzelf en voor de provinciale politiek in de energietransitie.

Hoe ziet u uw eigen rol?

Ik voel me hiervoor
niet verantwoordelijk
verantwoordelijk
geheel verantwoordelijk
helemaal niet verantwoordelijk
neutraal

Houding energie- en klimaattransitie

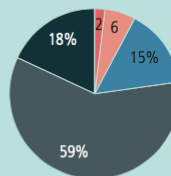
76% gelooft dat klimaatverandering bestaat
12% gelooft niet dat klimaatverandering bestaat

Bereidheid tot het ondernemen van acties

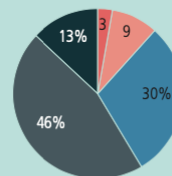
Belangrijkste redenen om aan de slag te gaan met energiebesparing

Ik ben bereid om meer energie te besparen

Ik ben bereid om te investeren om mijn huis te verduurzamen

helemaal mee eens
me e eens
neutraal
me e oneens
helemaal mee oneens

Op welke manieren kan de gemeente haar regierol oppakken?

De typische sturing op wijkaanpakken lijkt door het ontbreken van collectieve alternatieven en grote ingrepen niet passend. M.b.t. sturing zien we de volgende – gemeente brede – mogelijkheden:

1. Het sturen op natuurlijke momenten (verhuizing, verbouwing, vervanging).
2. Het sturen op contingenten (huizen met vergelijkbare verduurzamingsopgaves).
3. Het sturen op samenloop (programmatische of projectmatige koppelkansen).
4. Het steunen van coöperatieve aanpakken.
5. Het steunen van (kwetsbare) doelgroepen.
6. Het onderzoeken van (nieuwe, collectieve) kansen, zodra die zich voordoen.

Resumé

Uit een uitgebreide analyse van alternatieven voor aardgas, maatschappelijke kosten én lasten voor bewoners zien we dat het niet logisch is om te gaan sturen op tijdgebonden wijkaanpakken. Alsof we een spoorboekje zouden kunnen maken. Waarom niet? We constateren dat betaalbaarheid nog niet geborgd is. Veel huishoudens zullen voor lastenverzwaring komen te staan als ze te snel en te veel ineens moeten investeren, omdat we ergens voor 2030 “van het gas” af willen. Er zijn ook geen collectieve oplossingen en er is ook geen grote samenloop, die zo’n versnelde aanpak ergens rechtvaardigt. Daarnaast kan het netwerk dat in de meeste dorpen ook nog niet aan.

Het is in onze gemeente veel logischer en (kosten)effectiever om gebouweigenaren voldoende tijd te gunnen en ze in alle dorpen aan te sporen om snel te gaan investeren in goede isolatie en voordat de HR-ketel het begeeft over te stappen op een (hybride) warmtepomp. Bij elk verhuis-, verbouw- en vervangmoment zal de eigenaar zich af moeten vragen wat hij verder wil doen. Gezien zijn drijfveren. Gezien zijn woonwensen. Gezien zijn portemonnee. Alle lokale bedrijven zullen de eigenaar op deze momenten prikkelen om stappen te zetten. Ze maken hem het kiezen makkelijk. Als gemeente adviseren en helpen we daarbij. Twee, drie opeenvolgende eigenaren maken het huis zo op een haalbare en betaalbare wijze toekomstproof.

In de meeste buurten zal het koken en stoken op elektriciteit op gebouwniveau (*all electric*) uiteindelijk het meest dominante alternatief voor aardgas zijn. Op bedrijventerreinen en recreatieparken zoeken we naar collectieve voordelen. In regionaal verband kijken we hoe we hernieuwbare gassen bij (clusters van) bedrijven en huizen kunnen krijgen, voor wie elektrificeren technisch onmogelijk of economisch niet verantwoord is. Royal Avebe en NAM zijn daarin mogelijke partners. Tegelijkertijd kunnen ook onze agrariërs en lokale energie-initiatieven het initiatief nemen om ons groengaspotentieel te benutten. Als Gasselternijveen daarvoor openstaat, kunnen we onderzoeken wat De Oostermoerse Vaart/ Hunze, het warmteoverschot van Royal Avebe alsmede het verduurzamen van haar bedrijfsvoering kan betekenen voor dit dorp; mogelijk dat Gasselternijveenschmond erbij aan kan haken.

Wij willen in 2030 minimaal 20% gas bespaard hebben en in 2040 fossielvrij en energieneutraal wonen. Zonder dwang en tijdsdruk kan dat alleen maar door op heel veel manieren te sturen en intensief samen te werken met onze bedrijven en (collectieven van) bewoners. Er zal een keten van bedrijven moeten komen. Er zal ‘gezonde druk’ gezet moeten worden.

Natuurlijk geven we daarbij zelf het goede voorbeeld. Omdat veel mensen makkelijker besluiten als de buurt dat ook doet, ondersteunen wij coöperatieve trajecten. Sommige doelgroepen hebben moeite om keuzes te maken of lopen tegen onrendabele investeringen aan. Hen gaan we ondersteunen met gerichte aanpakken. Wij bewaken de betaalbaarheid van onze bewoners door de Rijksoverheid te bestoken met hun zorgen en te lobbyen voor oplossingen, zoals subsidie.